

Âşık Paşa'nın Garip-Nâme adlı eserinde ikilemeler bağlamında söz varlığı

Vocabulary in the context of reduplications in

Aşık Pasha's Garip-Nâme

Necmi Akyalçın¹

Damla Aydoğan²

1 Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye, e-mail: nakyalcin@gmail.com

2 Doktora Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye, e-mail: damlaaydogan94@gmail.com

Özet

Türkçe, yazılı olarak takip edilebilen ilk metinlerinden; yani Orhun Yazıtlarından bu yana, ortaya konan eserlerle söz varlığı olarak zenginliğini kanıtlamış bir dildir. Bu söz varlığı içerisinde önemli bir yere sahip olan ikilemeler de söz konusu metinlerden günümüze kadar takip edilebilmektedir. 14. yüzyılda; Eski Anadolu Türkçesi döneminde, Âşık Paşa tarafından kaleme alınmış olan Garip-nâme adlı eser de söz varlığı bakımından zengin olduğu düşünülerek çalışmaya konu olarak seçilmiş ve eserdeki ikilemeler saptanmaya çalışılmıştır. Garip-nâme, 14. yüzyıldaki en büyük mesnevi ve 10592 beyitten oluşan hacimli bir eser olması bakımından dilimiz açısından önemli bir eserdir. Çalışmada, eserdeki ikilemeler sayısal verilerle ortaya konmuştur. Bu bağlamda, çalışmanın evrenini Garip-nâme adlı eser, konusunu ise bu eserdeki ikilemeler oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, böylesi önemli bir eserde geçen, Türkçe için önemli söz öbekleri olan ikilemeleri saptayarak Türk dilinin söz varlığı evrenine ilişkin katkı sunmaktır.

Anahtar kelimeler: Âşık Paşa, Garip-Nâme, ikileme.

Abstract

Turkish is a language that has proven its richness in terms of vocabulary with the works revealed since the first texts that can be followed in written form, namely the Orkhon Inscriptions. Reduplications, which have an important place in this vocabulary,

Citation/Atf: AKYALÇIN, N. & AYDOĞAN, D., (2021). Âşık Paşa'nın Garip-Nâme adlı eserinde ikilemeler bağlamında söz varlığı. *Homeros*. 4(3), 151-158, DOI: <https://doi.org/10.33390/homeros.4.3.03>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Necmi Akyalçın
E-mail: nakyalcin@gmail.com

Bu derginin içeriği Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

can be followed from the texts in question until today. In the 14th century; the work named Garip-nâme, which was written by Âşık Paşa during the Old Anatolian Turkish period, was chosen as the subject of the study, considering that it was rich in terms of vocabulary, and the reduplications in the work were tried to be determined. Garip-nâme is an important work in terms of our language, as it is the largest masnavi in the 14th century and is a voluminous work consisting of 10592 couplets. In the study, the reduplications in the work were revealed with numerical data. In this context, the universe of the study is the work named Garip-nâme, and its subject is the reduplications in this work. The aim of this study is to determine the reduplications, which are important phrases for Turkish, in such an important work, and to contribute to the vocabulary of the Turkish language.

Keywords: Âşık Paşa, Garip-Nâme, reduplication.

GİRİŞ

Türkçe, ilk yazılı metinleri olan Orhun Yazıtlarının, yazıldığı Eski Türkçe döneminden beri anlatım gücünü, zenginliğini ve söz varlığı olarak ne denli büyük bir dil olduğunu eserleriyle ortaya koymuş köklü bir dildir. Türkçenin söz varlığı içerisinde yer alan ikilemeler, önemli söz öbekleri arasında yer alır. Dilimize ilişkin ilk yazılı belgeler olan Orhun yazıtlarında da ikileme örnekleriyle karşılaşmaktadır. Şöyle ki:

Eski Türkçenin ikilemeler konusunda oldukça zengin olduğunu söyleyen Talat Tekin çalışmasında şu örnekleri verir:

“**âşık tosık**” “acıma doyma” (TEKİN, 1998, s. 16)

“**kız koduz**” “kız kadın” (TEKİN, 1998, s. 16)

“**tünli künli**” “gececi gündüzlü” (TEKİN, 1998, s. 16)

“**iş küç**” “iş güç” (TEKİN, 1998, s. 16)

yir sub “yer ve su, ülke, anayurt” (TEKİN, 1998, s. 16)

Türkçedeki ikilemeler konusundaki ilk çalışma olarak Karl Foy tarafından yazılan “Studien zur Osmanischen Syntax, das Hendiadyoin und die Wortfolge “ana baba” Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen” makalesidir. Devamında ise Saadet Çağatay, Osman Nedim Tuna, Hasan Eren, H. Marchand, M. A. Ağakay, Andreas Tietze, Vecihe Hatiboğlu, Zuhâl Kargı Ölmez, Talat Tekin gibi önemli isimlerin çalışmaları ile karşılaşmaktadır. Ayrıca, konuyla ilgili olarak Neslihan Eriha Genç, Fatma Nur Talu, Serkan Şen’in yüksek lisans tezleri, ile Hatice Şahin Osman Fikri Sertkaya, Gülsev Sev, Tahsin Aktaş, Kerime Üstünova, Fatma Akerson, Şahbender Çoraklı, Nuri Yüce, Serkan Şen, Mehmet Dursun Erdem, Deniz Abik, Necmi Akyağın, Musa Duman, Yeşim Aksan, Aynur Öz, Eva Kineses Nagy’nin (Szegeđ Üniversitesi, Macaristan) hazırladıkları makaleler de bu konudaki önemli çalışmalar arasında sayılabilir. Ayrıca Mustafa Gökçeođlu tarafından hazırlanan sözlük de (Kıbrıs) söz konusu çalışmalar arasında gösterilebilir.

Hamza Zülfikar’ın Yansıma sözcüklerden oluşan ikilemeleri içeren çalışması da bu konudaki çalışmalar arasındadır. Türkiye Türkçesi için hazırlanmış tek ve ilk ikilemeler sözlüğü ise Dr. Necmi AKYALÇIN’a aittir. İkillemelere bu sözlükten de şu örnekler verilebilir:

“**Fakir fakara:** Yoksullar, geçimini güçlkle sağlayan kimseler.” (AKYALÇIN 2007)

“**Genç yaşlı:** Yaşlı, genç, orta yaşlı herkes.” (AKYALÇIN 2007)

“**Hısım akraba:** Soyca veya evlilik yoluyla aralarında bağ bulunan kimseler.” (AKYALÇIN 2007)

“**Kavga gürültü:** Karışıklık ve tartışma durumu.” (AKYALÇIN 2007)

“**Okuma yazma:** Okuyup yazabilme yetenek ve bilgisi.” (AKYALÇIN 2007)

Bu sözlükte, söz varlığımıza ilişkin ikilemelerin arasında, aşağıdaki gibi ilginç ikileme örnekleriyle de karşılaşmaktadır:

“**Sağlıklı sıkımlı:** Sağlır hayvanı, süt ürünleri, yiyecekleri ve türlü besin maddeleri bol olan.” (AKYALÇIN 2007)

“**Entel dantel:** Entelektüel olmaya özenen, sahte aydın, aydın özentili davranışları olan.” (AKYALÇIN 2007)

“**Şadlık şadımanlık:** Neşeli, eğlenceli, sevinçli ve mutlu.” (AKYALÇIN 2007)

“**Şaka şembek:** Şaka gibi, hiç anlamadan; farkında olmadan.” (AKYALÇIN 2007)

“**Kuru Yavan:** Kuru olarak, yanında başka bir içecek veya yiyecek olmaksızın.” (AKYALÇIN 2007)

İkilme kavramının daha iyi anlaşılması için; bazı ikileme tanımlarına bakmak yerinde olacaktır.

“Aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan

yana gelmesi: birer birer, delik deşik, köşe bucak, yalvarıp yakarmak, yorgun argın, düğün dernek, hısım akraba, boy pos endam vb.” (KORKMAZ, 1992)

“İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbiriyle yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (HATİBOĞLU, 1981, s. Önsöz)

“İkileme bir sözcüğün ya da yansımali bir birimin ya da bir kısmının yinelenmesi ya da sözcüğün anlam özellikleri açısından eşanlamli, zıt anlamli, anlam açısından ilişkili olabileceği başka bir sözcükle birlikte kullanılmasıyla oluşturulan anlam birimidir.” (AKSAN, 2001, s. 115)

“Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması: Yavaş yavaş, irili ufaklı, aşağı yukarı gibi.” (TDK: Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 18.04.2021)

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere ikilemeler, Türkçe ile yazılmış metinler içerisinde oldukça sık kullanılmakta ve söz varlığı içerisinde önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Daha önce, Türkçe ile kaleme alınmış pek çok önemli eser bu bağlamda incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda, Âşık Paşa tarafından 14. yüzyılda kaleme alınan ve Anadolu sahasındaki en hacimli mesnevi olan “Garip-nâme” adlı eserin, ikilemelerin kullanımı açısından incelenmediği görülmüştür. Bu düşünceyle eserdeki ikilemeler, dönemin dil özellikleri de dikkate alınarak saptanmaya çalışılmış, sayısal verilerle ikileme kullanım sıklığı ortaya konmuştur.

Âşık Paşa ve Garip-nâme hakkında kısaca bilgi verecek olursak:

İslam Ansiklopedisinden edinilen bilgilere göre; Âşık Paşa 670’te (1272) Kırşehir’de dünyaya gelmiştir. Asıl adı Alidir. Âşık, onun mahlasıdır. Hayatı hakkındaki bilgiler, oğlu Elvan Çelebi’nin kaleme aldığı Menâkıbü’l-kudsiyye fi menâsibi’l-ünsiyye adlı eserde anlatılanlara dayanmaktadır. Garip-nâme, en önemli eseridir. Aruzun fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazılan 10592 beyitlik eser, Kemal Yavuz tarafından tıpkıbasım, transkripsiyonlu metin ve günümüz Türkçesine aktarma biçiminde dört cilt hâlinde yayımlanmıştır.

Çalışmada, tarama yöntemiyle eserde saptanan ikile-

meler saptanmıştır.

İKİLEMELER

Metinde 214 ikileme saptanmıştır. Bu ikilemelerin 40 tanesi yineleme/tekrar öbeği biçimindedir. Tekrar öbeklerinin de bir tür ikileme olduğu gerçeğinden hareketle sayısal verilerin arasına yineleme/tekrar öbekleri de katılmıştır. Geri kalan 174 söz öbeği ise, biçimsel ve anlamsal olarak ikileme özelliğine uygun yapılar olarak değerlendirilmiş ve sayısal veriler bu doğrultuda ortaya konmuştur.

A) İKİLEMELER

(Yir ü gök kamusu anuñ hazreti / Yirde gökde toptoludur kudreti) (s. 26) (YAVUZ, 2000)

(Önde soñda kamunuñ maksûdı ol / Gelmişüñ geldeçinüñ ma‘bûdı ol) (s. 26) (YAVUZ, 2000)

(Nazm içinde artug eksük var-ısa / ‘Ayb dutmaya anı kim yâr-ısa) (s.38) (YAVUZ, 2000)

(İkisi bile bakar saga sola / Bilelikdedür niçe kim var ola) (s.41) (YAVUZ, 2000)

(Tâ ki bunlar bir yire cem‘ olmaya / Artuğı eksüğü hiç düz olmaya) (s. 42) (YAVUZ, 2000)

(Kamusunuñ aslı hazret’den-durur / ‘Aklı cânı cümle kudretten-durur) (s. 42) (YAVUZ, 2000)

(Bir deñizdendür kamu sular başı / Tagıluban dutdılar tağı taşı) (s. 43) (YAVUZ, 2000)

(Yiri göği Tañrı’yı Peygâmbere’i / Cümlesin yâd eyleyüp kıldı zarî) (s. 47) (YAVUZ, 2000)

(Çün uzun yaşuñ soñı ölmek-durur / Bes bu niçe oynamak gülmek-durur) (s. 49) (YAVUZ, 2000)

(Kim size ol ögüdi eydem ‘ayân / Bilesiz her bir işi bellü beyân) (s. 50) (YAVUZ, 2000)

(Her günün bir adı var bir hükm ider / Kamusunda bir güneş gelür gider) (s. 54) (YAVUZ, 2000)

(Nüh felekden yokarı seyri geçer / İrer ol rahmet honından yir içer) (s. 58) (YAVUZ, 2000)

(Añlayasın dôstuñı düşmânunuñı / Kurtarasın düşmânunuñdan cânunuñı) (s. 62) (YAVUZ, 2000)

(Virdise ger göz kulak Tañrı saña / Bir sa‘at dut göz kulak bendin yana) (s. 64) (YAVUZ, 2000)

(Yirde gökde ne ki varsa sende var / Kimisi cânda vü kimi tende var) (s. 69) (YAVUZ, 2000)

(Ol dahı sag çıkdı girü yolına / Hôş selâmet vardı kendü iline) (s. 100) (YAVUZ, 2000)

(Bir güruhü eyü yavuz dimedi / Dünyada işlemedük iş komadı) (s. 101) (YAVUZ, 2000)

(Dünyada itdüklerin bilür kamu / Hem dahı bilür ki var uçmak tamu) (s. 101) (YAVUZ, 2000)

(Kendü nefsin bilmeyen bellü beyân / Ol-durur bu ma'niden mahrûm kalan) (s. 103) (YAVUZ, 2000)

(Kendüzinden kendü 'ilmin bilene / Yirde gökde ne ki varsa bilene) (s. 103) (YAVUZ, 2000)

(Bunlaruñ bir bölüğü yavuz hulu / İçi taşı zehr-ile fitne tolu) (s. 104) (YAVUZ, 2000)

(Her ki yavuzluk iderse ol hemân / Kılır aygut hem yavuz bellü beyân) (s. 105) (YAVUZ, 2000)

(Cânı gönüli uşbu sözden dad ala / Ma'ni içre ol kişi üstâd ola) (s. 106) (YAVUZ, 2000)

(Din ilin düzer bular dünin günin / Bunlara bildürdi hak İslâm dinin) (s. 107) (YAVUZ, 2000)

(İşid imdi ol nasîb nedür 'ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 109) (YAVUZ, 2000)

(Her birinüñ şerhini eydem 'ayân / Diñle imdi niçedür bellü beyân) (s. 114) (YAVUZ, 2000)

(Yirde gökde ne ki varsa seyr ider / Bir işit kim seyr içinde ol n'ider) (s.115) (YAVUZ, 2000)

(Uşbu dört nesne kim eydildi 'ayân / Ma'lûm oldu dir-ligi bellü beyân) (s. 115) (YAVUZ, 2000)

(Ne ki ni'met var-ısa bellü beyân / Gizlü kalmaz kamusı görünür 'ayân) (s. 118) (YAVUZ, 2000)

(Her birinüñ şerhini eydem 'ayân / Diñle imdi niçedür bellü beyân) (s. 119) (YAVUZ, 2000)

(Muhkem olur ol zamân 'akl u bilü / 'İlm ü hikmet cân gönül olmuş tolu) (s. 119) (YAVUZ, 2000)

(Her birinüñ hâlini eydem 'ayân / Diñle imdi niçedür bellü beyân) (s. 121) (YAVUZ, 2000)

(Evliyâdur ol bölük bellü beyân / Halk içinde her biri oldu 'ayân) (s. 122) (YAVUZ, 2000)

(Birinüñ adı melek bellü beyân / Ol dahı bir lafz-ıla oldu 'ayân) (s. 125) (YAVUZ, 2000)

(Dördinüñ yirlü yirin eydem 'ayân / Diñle imdi niçedür bellü beyân) (s. 125) (YAVUZ, 2000)

(Diñle imdi niçedür eydem 'ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 127) (YAVUZ, 2000)

(Yol üzere bu surat bir şehr ulu / Kim gelür andan ge-çer uslu delü) (s.127) (YAVUZ, 2000)

(Bu şehirde dört kapu vardur 'ayân / Adlu adıyla di-yem bellü beyân) (s. 128) (YAVUZ, 2000)

(Nefs ölür hód ortada bellü beyân / Kamı ol alnın açup benven diyen) (s. 131) (YAVUZ, 2000)

(Zira kim oğlu anuñ bayıkdur ol / Aña ogul olmaga lâyıkdur ol) (s. 136) (YAVUZ, 2000)

(Her birinüñ hâllerin eydem 'ayân / Kim bilesin bu işi

bellü beyân) (s. 137) (YAVUZ, 2000)

(Pes ecel oldur bilüñ bellü beyân / Mahlukuñ aña eli irmez 'ayân) (s. 139) (YAVUZ, 2000)

(Birisi insân-durur bellü beyân / Hem melekdür birisi bilgil 'ayân) (s. 140) (YAVUZ, 2000)

(Her birinüñ yirini eydem 'ayân / İşid imdi niçedür bellü beyân) (s.140) (YAVUZ, 2000)

(Dutdı hayvân mülkini sürdi işin / Gütdüğü hayvân-ı yazın kışın) (s. 142) (YAVUZ, 2000)

(Akılu dutmuşdur cihânı düpdüzi / Yire göge toptoludur kendüzi) (s. 143) (YAVUZ, 2000)

(Âdemîde kamusı vardur 'ayân / Diñle imdi niçedür bellü beyân) (s. 146) (YAVUZ, 2000)

(Ten içinde şol damarlar tolu kan / Su degül mi kim akar dün gün revân) (s. 148) (YAVUZ, 2000)

(Mısır'ı n'idersin saña şekker gerek / Hóna gel kim yiyesin şekker börek) (s. 149) (YAVUZ, 2000)

(Birisi bu 'ilm-i zâhirdür 'ayân / Birisi 'ibret-durur bellü beyân) (s. 149) (YAVUZ, 2000)

(Pes delil bu 'ilm-i kudretde 'ayân / hükmini sürmek-durur bellü beyân) (s. 152) (YAVUZ, 2000)

(İşid imdi eydeyüm bir bir 'ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 154) (YAVUZ, 2000)

(Yirde gökde yaş kuru kalmadı hiç / Kim bu matbah-larda olmadı havîc) (s. 155) (YAVUZ, 2000)

(Yirde gökde yaş kuru kalmadı hiç / Kim bu matbah-larda olmadı havîc) (s. 155) (YAVUZ, 2000)

(Gönüli cânı teşviş ü gavgâ tolu / Ya'ni halvetde miyem dir ol delü) (s. 157) (YAVUZ, 2000)

(Her kim andan kurtıla bellü beyân / Halvet issi ol-du-rur bilüñ 'ayân) (s. 157) (YAVUZ, 2000)

(Çün yimek içmek bu nefis elindedür / Pes tagayyurlık dahı yolındadır) (s. 161) (YAVUZ, 2000)

(Çün günâh cânı gelür kat kat basar / Mahbus eyler seyrini hak'dan keser) (s. 162) (YAVUZ, 2000)

(Diñle dermân ne-durur eydem 'ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 163) (YAVUZ, 2000)

(Yirde gökde ne ki mahluk var-durur / Kamusına bu 'akıl burnın urur) (s. 165) (YAVUZ, 2000)

(Farz u sünnet bildürür nefse 'ayân / Da'vet eyler tâ'a-ta bellü beyân) (s. 168) (YAVUZ, 2000)

(Hem Çalap hoşnûd ola andan 'ayân / Girtü bilgil bu sözi bellü beyân) (s. 168) (YAVUZ, 2000)

(Ol bişinçi perde âdemdür 'ayân / Diñle imdi niçedür bellü beyân) (s. 174) (YAVUZ, 2000)

(Bakdı bir yoldan ezel görünür 'ayân / Gördi bir yoldan ebed bellü beyân) (s. 176) (YAVUZ, 2000)

(Çün saña altun gümüş sagdan gelür / Seni komaz hazret'e ma'nî ol) (s. 183) (YAVUZ, 2000)

(Ol nebâtdan maksudum nedür diyem / Arpa bugdaydur kim eydürsin yiyem) (s. 183) (YAVUZ, 2000)

(Bir budak demekde maksûd ne-durur / Ya'ni oğlan kız saña perde-durur) (s. 184) (YAVUZ, 2000)

(Dirliği lâyık degülse hûd 'ayân / Tahtını mihnet yıkar bellü beyân) (s. 190) (YAVUZ, 2000)

(İşid ol altı nedür eydem 'ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 195) (YAVUZ, 2000)

(Eksük olsa ne olur eydem 'ayân / Diñle imdi eydeyüm bellü beyân) (s. 195) (YAVUZ, 2000)

(El ayag u baş unıdılmış-ıdı / Uşbu varlık cümle mahv olmuş-ıdı) (s. 200) (YAVUZ, 2000)

(Ulu kiçi cümle fermândur aña / Neler eyler dünyada bir baksana) (s. 202) (YAVUZ, 2000)

(Kimisi hoş yir içer oynar büker / Kimi dün gün durmadın zahmet çeker) (s. 202) (YAVUZ, 2000)

(Kimisi hoş yir içer oynar büker / Kimi dün gün durmadın zahmet çeker) (s. 202) (YAVUZ, 2000)

(Kimisi hoş yir içer oynar büker / Kimi dün gün durmadın zahmet çeker) (s. 202) (YAVUZ, 2000)

(Diñle imdi her birin eydem 'ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 202) (YAVUZ, 2000)

(Pâdişâh göstermesün hiç kimseye / Dôsta vü düşmâna yoksula baya) (s. 203) (YAVUZ, 2000)

(İrte gice kimse göregelmeye / Kendü varsa halk selâmın almaya) (s. 204) (YAVUZ, 2000)

(Döke hasret yaşını ırte gice / Kimse gelüp sormaya hâlün nice) (s. 204) (YAVUZ, 2000)

(Biribirni görmeye ırte gice / Bilmeye ne işdedür hâli nice) (s. 205) (YAVUZ, 2000)

(İlla dün gün hasreti ol yâr ola / Andan ayruk halk kamu agyâr ola) (s. 205) (YAVUZ, 2000)

(Eydeyüm adlarımı bir bir 'ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 208) (YAVUZ, 2000)

(Görklü yüz ârâyışın senden düzem / Kaşda gözde senün için cân üzem) (s. 208) (YAVUZ, 2000)

(Gözi yaşı diñmeye ırte gice / Kimsene sormaya kim hâlün nice) (s. 209) (YAVUZ, 2000)

(Bunlara gösterdi ol nakşı 'ayân / Eytdi bilün iy kavum bellü beyân) (s. 216) (YAVUZ, 2000)

(Ol yazılmış nüshanun sırrın 'ayân / Anuñ-ımuş bildiler bellü beyân) (s. 217) (YAVUZ, 2000)

(Añlagıl kim yidi katdur bu cihân / İçlü taşlu biribirinden nihân) (s. 246) (YAVUZ, 2000)

(Diri akli ışk dutar bilgil 'ayân / Ölüdür 'ışksuz 'akıl

bellü beyân) (s. 248) (YAVUZ, 2000)

(Cân diridür 'ilm-ile bilgil 'ayân / Ölüdür cân bî-'ilim bellü beyân) (s. 249) (YAVUZ, 2000)

(Ger birikmezse gözün gönlün bile / Kim ne añlar görmek işitmeg-ile) (s. 250) (YAVUZ, 2000)

(Eydeyüm anı dahı bir bir 'ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 256) (YAVUZ, 2000)

(Ulu kiçi bay u yohsul hâs u 'âm / Bu yidi ni'metde düpdüzdür tamâm) (s. 260) (YAVUZ, 2000)

(Yidi iklim halkına düpdüz 'ayân / Râyegân hündür bilün bellü beyân) (s. 260) (YAVUZ, 2000)

(Tag u yazı ev ü yaban toptolu / Alur andan dün ü gün uslu delü) (s. 261) (YAVUZ, 2000)

(Bî-dirîgdür ol güneş halk üstine / Bî-bahâdur düşmenine dôstına) (s. 261) (YAVUZ, 2000)

(Kim dilerse fikr ile işler işin / Nuht dilersen el virür yazın kışın) (s. 262) (YAVUZ, 2000)

(Geh göresin sen seni gökde uçar / Geh göresin yir yüzinde yir içer) (s. 263) (YAVUZ, 2000)

(Râyigândur bay u yohsul düpdüzi / Satun ad almış degül oğlu kızı) (s. 263) (YAVUZ, 2000)

(Bilesin bu nefis ile sûret işin / Nitedür yoldaşlığı yazın kışın) (s. 272) (YAVUZ, 2000)

(Sine vü yağrın-durur döndinçi evi / Anda varsa nefis olur yavlak kavi) (s. 274) (YAVUZ, 2000)

(Gögi göge yiri yire beñzemez / Tagı taşı yol erini eğlemez) (s. 286) (YAVUZ, 2000)

(Hem bu yir gök yog-iken virdi vücûd / Gök rükû'da kaldı yir kıldı sücûd) (s. 298) (YAVUZ, 2000)

(Yir yüzinde eyledi altun gümüş / Kim anuñla hâsıl olur her bir iş) (s. 298) (YAVUZ, 2000)

(İlla her dem hayr ola işlediği / hazrete baglu ola ussı ögi) (s. 304) (YAVUZ, 2000)

(Ulu kiçi ni'metinden gönene / Toyına açlar u yalıñ tonana) (s. 304) (YAVUZ, 2000)

(Ulu kiçi bay u yohsul hâs u 'âm / Aña anı evlü evinde müdâm) (s. 306) (YAVUZ, 2000)

(Cem' olup kendüzine gönli gözi / Olmaya hergiz kimesneyle sözi) (s. 307) (YAVUZ, 2000)

(Ol baña câyiz-durur bellü beyân / Diñle imdi eydeyüm bir bir 'ayân) (s. 311) (YAVUZ, 2000)

(Bî-mekândur ol kişi bellü beyân / Ol 'atânun biri uş oldı 'ayân) (s. 312) (YAVUZ, 2000)

(Sıdk-ıla diñler-iseñ eydem 'ayân / Diñle imdi niçedür bellü beyân) (s. 313) (YAVUZ, 2000)

(Oğlu kızı bilmez anuñ hâlini / Añladımız kimseye ahvâlini) (s. 323) (YAVUZ, 2000)

(Ol bu cevherdür ki yir altında ol / Dün gün oldur istenen ma‘dinde ol) (s. 340) (YAVUZ, 2000)

(Yiri göği çün yaratdı ol Kadım / Yirde gökde gör ne kodı ol hakım) (s. 346) (YAVUZ, 2000)

(Yiri göği çün yaratdı ol Kadım / Yirde gökde gör ne kodı ol hakım) (s. 346) (YAVUZ, 2000)

(Çün bu ma‘nî ‘Âşık’a oldu ‘ayân / Yiri göği kendüde buldı ‘ayân) (s. 354) (YAVUZ, 2000)

(Göre kendü cismini bir şehri ulu / Yirde gökde ne ki var anda tolu) (s. 354) (YAVUZ, 2000)

(Ol sekiz dervâze vü şehriün işin / Añlalayum niçedür yazın kışın) (s. 355) (YAVUZ, 2000)

(Cân gönül anda kulak dutmış-durur / ‘Akl-ıla hem ‘ahdi berkitmiş-durur) (s. 357) (YAVUZ, 2000)

(Ol kapu ayak-durur bellü beyân / Kâruvân andan dahı işler ‘ayân) (s. 360) (YAVUZ, 2000)

(Hem hak‘uñ kudretlerin eydür ‘ayân / Bildürür bir bir bize bellü beyân) (s. 362) (YAVUZ, 2000)

(Hem geminün kethudâsı ol ola / Şol deñiz dün gündüz aña yol ola) (s. 364) (YAVUZ, 2000)

(Hôş selâmet çıkdılar bu dünyeden / Añla imdi ol selâmatlık neden) (s. 369) (YAVUZ, 2000)

(Gevheri sarrâf elinde göresi / Viren alan oldur andan sorası) (s. 369) (YAVUZ, 2000)

(Yarın andan Hak bizi ayırmasun / Dünya âhir dogru yoldan ırmasun) (s. 379) (YAVUZ, 2000)

(Halk içinde olmasa altun gümüş / Zulmet içre gark olaydı her bir iş) (s. 380) (YAVUZ, 2000)

(Vardur iş kim göz ile gördüm ‘ayân / Sâbit oldu kamusı bellü beyân) (s. 387) (YAVUZ, 2000)

(Bunlaruñ mürsel-durur adı ‘ayân / ‘Âlem içre işleri bellü beyân) (s. 388) (YAVUZ, 2000)

(İbret içre ma‘nî var söyler ‘ayân / Göz kulagı işidür anı hemân) (s. 390) (YAVUZ, 2000)

(Üç bölükdür ol dahı bilgil ‘ayân / ‘Âlem içre her biri bellü beyân) (s. 391) (YAVUZ, 2000)

(Eyüsin ü yavuzın cümle ‘ayân / Bildi yigin alusın bellü beyân) (s. 394) (YAVUZ, 2000)

(İg eger togru dürüst durmaz-ısa / Başı üzre taşı götürmez-ise) (s. 395) (YAVUZ, 2000)

(Bu degirmen igine kutb eydürüz / Orta yirde durdu-gıyçun togru uz) (s. 397) (YAVUZ, 2000)

(Kanda ‘ibret var-ısa gördi gözüm / Anın oldu bu haber dün gün sözüüm) (s. 399) (YAVUZ, 2000)

(‘İşk kulavuz oldu bini iltmege / Cân gönül uydı aña uçdı göge) (s. 402) (YAVUZ, 2000)

(Çünkü bu pendî işitdi cân gönül / Durdı kurbet işigin-

de oldu kul) (s. 403) (YAVUZ, 2000)

(Niçedür eydem saña bir bir ‘ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 408) (YAVUZ, 2000)

(Tañrı’nuñ emrinde vardur olmaga / Ata ana yog-iken oylan toga) (s. 411) (YAVUZ, 2000)

(Hak bu sohbetden bizi ayırmasun / Dünya âhir dogru yoldan ırmasun) (s. 414) (YAVUZ, 2000)

(Bunlaruñ üzre dahı bakdı Resül / Göñli cânı bu işi kıldı kabul) (s. 417) (YAVUZ, 2000)

(Yine imrendi aña ol Mustafâ / Cânı gönli ol işe kıldı vefâ) (s. 417) (YAVUZ, 2000)

(Çün bularuñ hâlini bildi Resül / Cânı gönli bunları kıldı kabul) (s. 421) (YAVUZ, 2000)

(Kullaruñ hem kullığın kıldı ‘ayân / Her biri n’itmek gerek bellü beyân) (s. 421) (YAVUZ, 2000)

(Bakdı peygâamber bu yir gök ehline / Gördi kim her biri uymuş bir dine) (s. 421) (YAVUZ, 2000)

(Yir gök ehli kim rükû‘daydı bular / Bu rükû‘ andan-durur âhir i yâr) (s. 422) (YAVUZ, 2000)

(Yir gök ehli kim sücüd kılmış-ıdı / Bu sücüd oldur ol uht olmış-ıdı) (s. 422) (YAVUZ, 2000)

(Yir gök ehli kim fikirdi işleri / Ol tefekkür kim kılur bu yol eri) (s. 422) (YAVUZ, 2000)

(Yir gök ehli kim kılurlardı du‘â / Ol du‘âdur kamuya olsun revâ) (s. 422) (YAVUZ, 2000)

(Rây u tedbîr san‘at u her bir nese / Eyü yavuz dünyada niçe-y-ise) (s. 425) (YAVUZ, 2000)

(Pes saña gel kim bu ‘ilmi bilesin / Yiri göği kendü-züñde bulasın) (s. 429) (YAVUZ, 2000)

(Ger vilâyet olmasa anda ‘ayân / Dîn yolında alp degül bellü beyân) (s. 433) (YAVUZ, 2000)

(Yire göge irdi yitdi ‘ışk eli / ‘İşk ayagından yıkıldı nefsi ili) (s. 434) (YAVUZ, 2000)

(Göz kulak işdür görür her nesneyi / Cân gönül añlar bilür her ma‘niyi) (s. 468) (YAVUZ, 2000)

(Görnügeldi her makâmda her bir iş / Yirde gökde dün ü gündüz yaz u kış) (s. 474) (YAVUZ, 2000)

(Kim ola kim gökde ay gün yorida / Kim ola kim yirde dün gün durıda) (s. 474) (YAVUZ, 2000)

(Kankısı kim yig-ise eytgil ‘ayân / Yigini yig bilelüm bellü beyân) (s. 482) (YAVUZ, 2000)

(Mâl mı yigdür yâ ‘ilim eytgil ‘ayân / Cümle halk bil-sün anı bellü beyân) (s. 484) (YAVUZ, 2000)

(Râhat olmaz senden ötrü gündüzün / Kul karavaş ey-lemişdür kendüzün) (s. 492) (YAVUZ, 2000)

(İli günü saklaya ol yağıdan / Halkı dire olmaya ol tağıdan) (s. 493) (YAVUZ, 2000)

(Göz kulak bu halk içinde dinc ola / Cümle yohsul bayıya il künc ola) (s. 493) (YAVUZ, 2000)

(Her birinüñ dirligin eytdük 'ayân / Sâbit oldı döstlüğü bellü beyân) (s. 494) (YAVUZ, 2000)

(Çün bilesin bâtlı terk idesin / Cân gönül ol hakk-ıla berkidesin) (s. 500) (YAVUZ, 2000)

(Topragı gör kim virür dün gün harâç / Toyınudur her gün anda yüz biñ aç) (s. 507) (YAVUZ, 2000)

(Kıymetî taşlar kamu toprak-durur / Hem dahı altun gümüñ toprak-durur) (s. 507) (YAVUZ, 2000)

(Şöyle giñdür kim sıgar yir gök tamâm / Yirde gökde ne ki varsa hâs u 'âm) (s. 510) (YAVUZ, 2000)

(Her ne kim varsa yaradılmış kamu / Dünya ahret yir ü gök uçmag tamu) (s. 510) (YAVUZ, 2000)

(Ol irâdet geldi bunda oldı 'ışk / Cân gönül oldı 'imâret toldı 'ışk) (s. 512) (YAVUZ, 2000)

(Yirde gökde ne ki var nakş u nişân / Nefs içinde kamusı vardur nihân) (s. 512) (YAVUZ, 2000)

(Cümle nefste var bu içmek ü yimek / Dem-be-dem hōş râhat olup üyimek) (s. 512) (YAVUZ, 2000)

(Yirde gökde gör bu 'âlem halkını / Halkını bilseñ bilesin hulkını) (s. 515) (YAVUZ, 2000)

(Kamı ol ma'nî bilen gelsün berü / Gözi gönli bir dem uht olsun berü) (s. 525) (YAVUZ, 2000)

(Ben dahı düşdüm bularuñ suyına / Cân gönül tâ kim bulardan toyına) (s. 526) (YAVUZ, 2000)

(Bir işid bunlar dahı kimdür 'ayân / Kim bilesin bu işi bellü beyân) (s. 528) (YAVUZ, 2000)

(Birisi dün gün ayag üzre durur / Er u 'avret tâ'at üzre cân virür) (s. 528) (YAVUZ, 2000)

(Söz içinde artug eksük var-ısa / Bitürivirsün anı kim yâr-ısa) (s. 534) (YAVUZ, 2000)

Yukarıda da açıklandığı gibi metinde yineleme/tekrar biçiminde ikilemeler ile de karşılaşmıştır. Tekrar öbeklerinin de bir tür ikileme olduğu gerçeğinden hareketle bu türden ikilemelere de ayrı bir başlık altında çalışmada yer verilmiştir.

B) YİNELEME/TEKRAR BİÇİMİNDE OLUŞTURULMUŞ İKİLEMELER

(Yidi yidi yaradupdur hem-çünân / Yidi endâm u yidi kat âsımân) (s. 20) (YAVUZ, 2000)

(Kâfileden girü kaldı añsuzın / Arkun arkun gider-idi yalñuzın) (s. 47) (YAVUZ, 2000)

('İşkdur anı durmadın hî ündeyen / Dôsta dogru yol budur gel gel diyen) (s. 55) (YAVUZ, 2000)

(Bilürem eksüklüyem suç işledüm / Kendü kendü nef-

süme zulm eyledüm) (s. 66) (YAVUZ, 2000)

(Dörd yañadan tolp tolp geldi revân / Degme tolbu başladı bir bağçevân) (s. 101) (YAVUZ, 2000)

(Ol nazardan hak bizi ayırmasun / Kendü kendü tal'a-tından ırmasun) (s. 102) (YAVUZ, 2000)

(Kamu nesne biter anda uzanur / Dürlü dürlü renkler-ile bezenür) (s. 117) (YAVUZ, 2000)

(Yine düşdi 'akla bir hōş ârzü / Diledi kim kuça hōş hōş hüb-rü) (s. 166) (YAVUZ, 2000)

(Dürlü dürlü öldürürlerdi beni / Kanda bulam bir dahı ben şol günü) (s. 201) (YAVUZ, 2000)

(Nefse dirlük öğredür kim hōş geçe / Dünyada hōş hōş yiye hōş hōş içe) (s. 228) (YAVUZ, 2000)

(Yidi yidi yaradupdur hem-çünân / Yidi endâm u yidi kat âsımân) (s. 232) (YAVUZ, 2000)

(Arkun arkun ay düşer günden ırak / Şol hacâletdendir âhir bu firâk) (s. 238) (YAVUZ, 2000)

(Añlagıl kim bu cihân kaç kat-durur / Katları nedür niçün kat kat durur) (s. 246) (YAVUZ, 2000)

(Bir katı hem şol-durur kim nef diler / Ne-durur ol dürlü dürlü turşılar) (s. 258) (YAVUZ, 2000)

(Añlum anuñ dürlü dürlü ni'metin / Bî-dirîg ol dürlü dürlü rahmetin) (s. 259) (YAVUZ, 2000)

(Añlum anuñ dürlü dürlü ni'metin / Bî-dirîg ol dürlü dürlü rahmetin) (s. 259) (YAVUZ, 2000)

(Çün bu sûret hâlini añlayasın / Kendüzüñ kendüzüñi tañlayasın) (s. 272) (YAVUZ, 2000)

(Göñlüm eydür Allah Allah gitmegil / Ben hazîneñven senüñ terk itmegil) (s. 281) (YAVUZ, 2000)

(Hiç kimesne yok benümle kamı yâr / Agladum kendü hâlüme zâr zâr) (s. 284) (YAVUZ, 2000)

(Âşık oldı kendü kendü yüzine / Ma'şûk oldı kendüzi kendüzine) (s. 326) (YAVUZ, 2000)

(Sevdi kendü kendüyi ol pâdişâh / Gör ki ne kıldı vü n'itdi ol İlâh) (s. 326) (YAVUZ, 2000)

(Dürlü dürlü renkler-ile bezenür / 'Azm ider yir dôsta karşı uzanur) (s. 327) (YAVUZ, 2000)

(Leyli Leyli dir-iken Mecnûn dili / Dile Mevlî geldi gitdi müşkili) (s. 332) (YAVUZ, 2000)

(Ne gerek üstâda bilgil bu kezın / Kim gide tag altına azın azın) (s. 340) (YAVUZ, 2000)

(Topraga cevher düşüpdür renk renk / Taglar altından çıkar ol teng teng) (s. 340) (YAVUZ, 2000)

(Topraga cevher düşüpdür renk renk / Taglar altından çıkar ol teng teng) (s. 340) (YAVUZ, 2000)

(Kendü şehrinde ne işler hükmi ne / Baksun imdi kendü kendü hükmüne) (s. 354) (YAVUZ, 2000)

(Hem hak'ıñ kudretlerin eydür 'ayân / Bildürür bir bir bize bellü beyân) (s. 362) (YAVUZ, 2000)

(Şol nebâtdür ol ki bu yirden biter / Dürlü dürlü ni'met olur huşk u ter) (s. 380) (YAVUZ, 2000)

(Dürlü reng ü dürlü şekl ü dürlü ad / Gizlüdür bunlar da dürlü dürlü dad) (s. 380) (YAVUZ, 2000)

(Cümlesi bunlar tokuz mahfil-durur / Dirliği bir bir buları bildürür) (s. 387) (YAVUZ, 2000)

(Kamusıyla ger çakıldak olmaya / Bugday az az dökilüben gelmeye) (s. 396) (YAVUZ, 2000)

(Dürlü dürlü oynayuban büken ol / Bugdayı endâzesinde dökten ol) (s. 396) (YAVUZ, 2000)

(Çün 'ademden 'âleme geldi bu kez / Çâre yokdur ögüniser az az) (s. 397) (YAVUZ, 2000)

(Kim buları dahı büker dün ü gün / Döne döne her birini kıldı un) (s. 399) (YAVUZ, 2000)

(Kim bu gurbetden iresin kurbete / Ograyasın dürlü dürlü kudrete) (s. 403) (YAVUZ, 2000)

(İmdi gör ne'ymiş Zuhâl fi'li dahı / Ben diyem bir bir ü sen 'ilmin ohi) (s. 410) (YAVUZ, 2000)

(Hak buları sûrete hâkim kodı / hak komışdur eytme-gil kim kim kodı) (s. 411) (YAVUZ, 2000)

(Vasf-ı hâlüm çün gele bir bir dile / hâlümü kim ogra-dıysa ol bile) (s. 437) (YAVUZ, 2000)

(Uçmağı vü tamuyı bir bir bize / Eyle eydürler kim ol görnür göze) (s. 490) (YAVUZ, 2000)

Metnin geneline bakıldığında bazı ikilemelerin oldukça sık kullanıldığı ve metnin anlam bütünlüğünün korunmasına katkı sağladığı görülmüştür. Örneğin “bellü beyan” ikilemesi 53 yerde, “dürlü dürlü” ikilemesi 10 yerde, “bir bir” ikilemesi 4 yerde kullanılmıştır. Bazı ikilemelerin sık kullanılması bir açıdan da metin içerisindeki ikileme kullanımının bilinçli yapıldığını da göstermektedir. “Garib-nâme” adlı eserin konusu ve yazıldığı dönem de dikkate alındığında ikileme kullanım sıklığının azımsanmayacak ölçüde olduğu ve bazı ikilemelerin düzenli olarak yinelenildiği söylenebilir. Bu da eserin dilinin anlaşılır, aktıcı ve güçlü bir anlatım gücüne ulaşmasına katkı sunan bir durumdur.

SONUÇ

Tarama yöntemiyle incelenen “Garib-nâme” adlı eserde toplam 214 ikileme saptanmıştır. Bu ikilemelerden 40 tanesi yineleme/tekrar öbeği biçimindedir. Tekrar öbekleri de bir tür ikilemedir. Bu nedenle, sayısal verilerin arasına eklenen yineleme/tekrar öbeklerine çalışmada ayrı bir başlık altında yer verilmiştir. Geri kalan 174 söz öbeği ise, biçimsel ve anlamsal olarak ikileme özelliğine uygun yapılar olarak değer-

lendirilmiş ve çalışmadaki sayısal veriler bu doğrultuda ortaya konmuştur. Dönemin dil özellikleri dikkate alındığında eserdeki ikilemelerin sayısı oldukça kayda değerdir. Öyle ki bazı ikilemelerin bilinçli olarak yinelenerek metinde anlam bütünlüğünün sağlandığı görülmüştür. Bu türden ikilemelere en iyi örnek 53 yerde saptanan “bellü beyan” ikilemesidir. Bilindiği gibi ikilemeler Türk Dili ile yazılmış eserlerin neredeyse tümünde karşılaşılan önemli söz öbekleridir. Bu nedenledir ki Türkçenin zengin söz varlığı içerisinde oldukça büyük bir yere sahiptir. Eski Türkçe döneminden beri de bu önemini koruyan köklü söz öbekleridir. Garib-nâme, Anadolu sahasında yazılmış en hacimli mesnevilerden biridir. Bundan dolayı eser çalışmaya konu olarak seçilmiş ve ikilemeler çerçevesinde incelenmiştir. Ulaşılan sayısal veriler de açıkça göstermektedir ki, ikilemeler Türkçenin eski dönemlerinde olduğu gibi, 14. Yüz yılda ortaya konan bu eserde de bolca kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

AKSAN, Y. (2001) Türkçede Zaman Anlatımı ve Kimi İkileme Yapıları, XV. Dilbilim Kurultayı, İstanbul.

AKYALÇIN, N. (2007). *Türkçe İkilemeler Sözlüğü Tanıklı*, Ankara: Anı Yayıncılık:

ERGİN, M. (1999). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım.

HATİPOĞLU, V. (1981). *Türk Dilinde İkilemeler*. İstanbul: TDK Yayınları

KORMAZ, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları.

TEKİN, T. (2010). *Orhon Yazıtları*, 4. Baskı, Ankara: TDK

AŞIK PAŞA, GARİB-NÂME I/1, 1/2, Hazırlayan: Kemal Yavuz (2000)., İstanbul.

TDK: Türk Dil Kurumu, sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi:18.04.2021)

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Aşık Paşa maddesi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/asik-pasa#2-tasavvufi-sahsiyeti>, Müellif: Günay kurt, (Erişim Tarihi: 11.06.2021).